NOTE DE CURS

Lect dr. DANIEL LEMENI

PARABOLA FIULUI RISIPITOR (LUCA 15, 11-3 2)
TEXT ŞI SEMNIFICAȚII TEOLOGICE

În parabola fiului risipitor sunt evidențiate două atitudini duhovniceşti contrare: este vorba, pe de-o parte de atitudinea fiului cel mic, care are tot timpul sentimentul că este fiu al Tatălui, el se simte ca atare şi se exprimă în aceşti termeni, el trăieşte în acest spațiu familial. De aceea, el spune: „Tată, dă-mi...”. Pe de altă parte, avem atiudinea fiului cel mare care evidențiază o relație strict *juridică* între om şi Dumnezeu. „De atâția ani îți slujesc...” relevă poziția fiului cel mare, în care vedem că el niciodată nu-l numeşte şi nici nu-l priveşte pe Dumnezeu ca Tată, ci ca pe un patron, şi încă unul nedrept. Mai mult, pe sine însuşi se subestimează,se priveşte ca pe o slugă sau ca pe un angajat. „Niciodată nu ți-am călcat porunca...”, adică sunt în ordine întotdeauna, sunt ireproşabil, niciodată n-am greşit cu ceva. Tu, dimpotrivă, eşti un eşec total: „Niciodată nu mi-ai dat un ied, ca să mă veselesc cu prietenii mei”. Prima dojană a Tatălui se face cu exclamația: „Copile”, ceea ce vrea să însemne că deşi el nu-l numeşte tată, Dumnezeu îl priveşte şi îl numeşte copilul său.

Cu alte cuvinte, fratele cel mare nu este angajatul sau supusul lui Dumnezeu, ci fiul său. Adverbului negativ „niciodată” rostit de fiul cel mare, tatăl îi opune adverbul pozitiv „întotdeauna”: „tu întotdeauna eşti cu mine”.

Din atitudinea fiului cel mic vedem cum pedagogia divină se corelează în mod indisolubil cu libertatea oamenilor: Dumnezeu îl lasă pe fiul cel mic să rătăcească, să pătimească, să învețe, să vadă el însuşi la modul personal cum stau lucrurile. Tatăl ştie că acest lucru e o primejdie de moarte, dar nu vede altă soluție (aici se poate

face o paralelî cu expresia din Ps. 46, 10: „Opriți-vă şi cunoaşteți că Eu sunt Dumnezeu...").

Totodată, există o legătură între dialectica dintre patimi şi libertatea omului: libertatea nu înseamnă să faci ce vrei, ci ceea ce trebuie.

- Versetul 13: „adunând toate – (*synagagon panta*), adică averea lichidă (banii)

– şi-a risipit averea trăind în desfrânări (*kai ekei dieskoprise ten ousian autou zon asotos*)". Prima expresie implică transformarea proprietății în bani lichizi, în timp ce în a doua expresie, termenul care trebuie să ne rețină atenția este *asotos*. Asotos (gr. a-soon, a-soteria – fără mântuire, nemântuitor, mizerabil, păcătos, fără Dumnezeu, într-o stare potrivnică firii). Adjectivul sôs derivat din substantivul soteria (mântuire) corespunde latinescului sanus, ceea ce înseamnă că mântuirea omului corespunde unei stări de sănătate ontologică a sufletului. De pildă, în Noul Testament expresia „credința ta te-a mântuit" este sinonimă cu expresia „credința ta te-a vindecat".

- „...şi-a *risipit* averea" (aici se poate face o paralelă cu textul de la Matei 12, 30: „Cine nu *adună* cu Mine *risipeşte*...").

Starea actuală a omului (starea omului „căzut") este o stare de boală ontologică, ceea ce înseamnă că, mântuirea corespunde unei stări de revenire la starea de sănătate primordială de dinainte de cădere: „Sufletul omenesc, spune Sf. Tihon de Voronej (sec. XVII), fiind un duh făcut de Dumnezeu, nu-şi poate găsi mulțumirea, liniştea, pacea, mângâierea nici bucuria în nimic decât în Dumnezeu, Care l-a creat după chipul şi asemănarea Sa. Odată despărțit de El, sufletul încearcă să-şi găsească plăcerea în făpturi şi se hrăneşte din patimi ca din roşcove – hrană pentru porci – dar negăsind adevărata sa linişte nici adevărata mulțumire, moare până la urmă de foame. Căci sufletului i se potriveşte o hrană duhovnicească" (apud V. Lossky, Teologia mistică a Bisericii de Răsărit, p. 156).

În genere, patimile te fac asemenea porcului, deoarece ele tăgăduiesc firea şi noblețea omului, ele ne fac asemenea animalului, şi nu asemenea lui Dumnezeu (vezi în acest sens Piramida lui Maslow, psihologul american care a ierarhizat trebuințele umane sub forma unei piramide: 1. Trebuințe fiziologice,

2. T. de securitate, 3. T. de apartenență, 4. T. de iubire şi stimă de sine, 5. T. cognitive (legate de cunoaştere), 6. T. estetice şi 7. T. de autorealizare. Se observă că pe măsură ce urcăm spre vârful piramidei, trebuințele devin din ce în ce mai mult specific umane.

Cu alte cuvinte, viața duhovnicească poate fi înțeleasă ca o „răsturnare" a acestei piramide, în timp ce viața pătimaşă se desfăşoară doar pe primul nivel al acestei piramide.

- „şi-a risipit averea (*ousia*)": în această expresie rezidă tâlcul acestei parabole.

Păcatul, slăbiciunea fiului cel mic este aceea că, imatur fiind, n-a ştiut că averea (ousia – ființa) Tatălui e aceeaşi cu averea (ousia – ființa) Fiului. Fiul cel mic în acest moment nu ştie ceea ce va spune tatăl mia jos atunci când se adresează fiului cel mare cu cuvintele: „Toate ale mele ale tale sunt...".

Altfel spus omul este chemat să devină, asemenea lui Iisus Hristos, un *ipostas filial*, adică el este chemat să devină un „fiu al lui Dumnezeu".

Această condiție hristică pe care omul trebuie s-o asume în propriul său mod de viață este evidențiată în versetul 22, atunci când tatăl cere argaților săi ca fiul rătăcitor să primească o haină, un inel şi încălțăminte.

- Inelul şi încălțămintea înseamnă conferirea de autoritate (cf. 1 Macabei 6,15).

De asemenea, încățămintea reprezintă un luc în Orient, fiind purtată de oamenii liberi (sensul aici e că fiul cel mic nu mai trebuie să umble desculț ca un rob).

- Haina sau roba ceremonială era semnul unei înalte distincții/autorități (cf. Facere 41,42)

Pe scurt, aceste trei porunci sunt semnele evidente ale reabilitării fiului de la strea de rob la cea de fiu.

I. TEOLOGIA EXPERIENȚEI DUHOVNICEȘTI

1.1. „Ține-ți minte a în iad şi nu deznădăjdui !" (cuvântul pe care Iisus Hristos i l- a adresat Sf. Siluan într-un moment de luptă dramatică cu demonii).

Semnificații teologice:

Sf. Siluan a fost un om care prin modul său de viață ne pune în prezența lui Hristos, nu printr-o învățătură sau prin discurs, ci printr-o experiență nemijlocită a lui Dumnezeu, trăită şi asumată în adâncul ființei sale.

Înțelegem prin urmare că Sf. Siluan nu vorbeşte decât despre ceea ce a văzut şi a cunoscut prin Duhul Sfânt.

Unul din cele mai remarcabile cuvinte care ne-au fost lăsate de acest om duhovnicesc al epocii noastre este acel cuvânt pe care l-a primit de la Hristos în timp ce se afla în mijlocul unei lupte acerbe de ordin duhovnicesc: „Ține-ți mintea în iad şi nu deznădăjdui!".

În continuare o să prezentăm semnificațiile esențiale ale acestui cuvânt:

1. Semnificația psihologică (de suprafață): în acest caz avem de-a face cu un cuvânt de mângâiere. E un răspuns mângâietor la o suferință umană. Un ajutor pentru toți cei chinuiți sub povara lumii, confruntați cu nenorocirea, boala, singurătatea, etc. E ca şi cum ai spune: „Viața mea e un iad, dar Dumnezeu, prin Sf. Siluan îmi spune că şi în aceste condiții dificile, nu trebuie să deznădăjduiesc"

2. Semnificația analogică: orice experiență duhovnicească poate fi văzută ca un *analogon* al crucii (în moartea pe cruce se realizează biruința morții). Cu alte cuvinte, fericiți cei ce plâng,

fericiți cei prigoniți etc (cf. Fericiri), căci vor cunoaşte slava lui Dumnezeu. Avem aici o mişcare paradoxală: pe de-o parte suferința, moartea, iadul („ține-ți mintea în iad"), iar pe de altă parte fericirea, nădejdea, învierea („dar nu deznădăjdui").

Asceza sau modul de viață duhovnicesc ne arată că drumul spre Înviere trece prin cruce şi iad.

3. Semnificația particulară (cea specifică Sf. Siluan): acest cuvânt reprezintă un instrument terapeutic care îi permite Sf. Siluan să-şi vindece patima orgoliului. De asemenea, acest cuvânt se corelează cu starea omului rupt de Dumnezeu, adică cu starea iadului. Iadul nu e un loc geografic, ci o stare duhovnicească, o stare a sufletului „rupt" de Dumnezeu din cauza păcatelor sale. Sf. Siluan atunci când a primit acest cuvânt zguduitor se afla în starea lăuntrică a lui Adam care tocmai a pierdut harul condiției sale paradisiace (vezi „Plângerea lui Adam" la Sf. Siluan).

Din acest cuvânt mai putem înțelege faptul că, această cunoaştere a tainei lui Hristos nu va fi niciodată desăvârşită dacă experiența omului nu înglobează şi iadul. Cu alte cuvinte, viața oricărui creştin autentic nu poate fi alta decât viața lui Hristos pe pământ. În mod inevitabil, ea întâlneşte în desfăşurarea ei ispitirile, persecuțiile, crucea, dar şi pogorârea în iad fără de care însă nimeni n-ajunge la înviere şi înălțare.

Modul de viață al omului duhovnicesc trebuie să reitereze modul de viață al lui Iisus Hristos (cf. „Eu sunt Calea, Adevărul şi Viața").

Acest mod de viață duhovnicesc, aşa cum reiese din scrierile Sf. Siluan, se poate defini ca o mişcare de flux şi reflux al harului:

1. Darul harului (de obicei acesta se dă gratuit)

2. Pierderea harului (cf. pedagogiei divine)

3. Recâştigarea/redobândirea harului (lupta ascetică).

Orice persoană angajată pe calea lui Hristos face în grade diferite, conştient sau nu, această experiență.

În prima fază, omul se aseamănă cu Adam în rai (totul pare uşor, armonios şi plăcut: relația cu aproapele, rugăciunea, mersul la Biserică. Omul în acest stadiu e plin de râvnă, inspirat şi bucuros).

Această stare lăuntrică, însă, nu durează (cf. Arh. Sofronie, „Nu ne instalăm în mijlocul Mării Roşii. O traversăm şi, după ea, vine pustia. 40 de ani de pustie!”). De abia, după parcurgerea acestei faze ascetice, omul redobândeşte harul lui Dumnezeu.

1.2. IDEEA DE LIBERTATE DUHOVNICEASCĂ

În genere, esența păcatului nu este încălcarea unei norme etice, ci o îndepărtare de viața veşnică şi dumnezeiască pentru care a fost creat omul şi la care este chemat în mod natural, adică în conformitate cu firea sa (cf. S. Kierkegaard, „Contrariul păcatului nu este virtutea, ci libertatea”).

Din pdv duhovnicesc, pentru a deveni liberi, trebuie ca înainte de toate „să ne legăm” pe noi înşine. Cu cât ne vom lega mai mult pe noi înşine, cu atât mai mare va fi libertatea minții noastre. Trebuie să legăm în noi patimile, ca să nu ne stăpânească (Păr. D. Stăniloae: „patimile reprezintă cel mai coborât nivel la care poate cădea ființa omenească. Atât numele lor grecesc – *pathe*, cât şi cel latinesc *passiones* – arată că omul este adus prin ele la o stare de pasivitate, de robie. De fapt ele copleşesc voința, încât omul patimilor nu mai este om al voinței, ci se spune despre el că este un om „stăpânit”, „robit” de patimi). Libertatea e căutată de obicei pentru puterea de a face „ceea ce vrem”, dar acest lucur nu este libertate, ci domnia păcatului asupra noastră.

Cu alte cuvinte, libertatea nu trebuie să fie înțeleasă în sensul că „facem ceea ce vrem” (ideologia modernă a drepturilor omului, potrivit căreia omul liber are o multitudine de drepturi), ci ea trebuie înțeleasă ca o renunțare la voința proprie, şi supunerea ei voinței părintelui-duhovnic.

Din această perspectivă ideea de libertate duhovnicească se corelează cu ideea de ascultare ascetică. Pentru mulți oameni din

epoca noastră această cultură ascetică e pierdută, a devenit străină şi de neînțeles.

Pe un alt plan, ideea de libertate duhovnicească corespunde cu un mod de viață conform virtuților evanghelice, iar în acest sens eşti liber nu atunci când faci ceea ce vrei, ci atunci când faci ceea ce trebuie.

Această idee poate fi pusă în legătură cu episodul neotestamentar al celor 3 ispitiri ale lui Iisus Hristos în care putem decela cele două duhuri care operează în lume:

„duhul lumii" (sistemul de valori strict lumesc) şi Duhul lui Hristos (modul de viață duhovnicesc).

În acest episod Diavolul avansează 3 soluții infailibile ale vieții umane:

a. A transforma pietrele în pâine înseamnă a rezolva *problema economică* (aceasta ar însemna să câştigi „pâinea fără sudoare", adică a suprima „sudoarea frunții", efortul ascetic şi ordinea creației până la urmă (vezi porunca dată de Dumnezeu lui Adam imediat după cădere)

b. Aruncarea de pe aripa templului înseamnă a rezolva *problema cunoaşterii* (aruncarea de pe aripa templului înseamnă suprimarea Bisericii şi a nevoii de rugăciune, înseamnă în ultimă instanță înlocuirea lui Dumnezeu cu puterea magică, adică dezvăluirea tainelor şi ca atare rezolvarea problemei cunoaşterii.

c. În fine, a treia ispitire are în vedere *problema politică*, adică a reuni toate națiunile sub puterea unei singure autorități înseamnă a rezolva problema politică, adică să inaugurezi era Păcii (Taina veculuiui ce va să fie) în această lume.